

РОЛЯТА НА МУЗЕИТЕ ПО ИСТОРИЯ НА МЕДИЦИНАТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ В МЕДИЦИНСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ

С. Бекярова, Н. Фесчиева

Въведение

Масовото навлизане на нови, модерни технологии в медицината промени практикуването на медицинските професии. Все повече се осъзнава необходимостта да се съхрани характеристиката на медицината като дълбоко социално знание. Логически това води до повишаване на интереса към включване на хуманитарни акценти в образованието на различните медицински специалисти. Дисциплините етика, философия, история на медицината, изкуства през последните години в някои страни задължително стават част от учебните програми – самостоятелно или в блок.

Цел на настоящето изследване е да представи ролята на музеите по история на медицината за професионалното възпитание на студентите в медицинските университети. За да бъде разкрит потенциалът на музеите в тази роля, е необходимо първо да бъдат обсъдени въпросите за баланса в учебните програми на медицинските университети между „обучение“ и „образование“, резултат от който е професионалното възпитание на бъдещите лекари и други медицински специалисти; второ – да се изясни приносът в тази насока на посочените по-горе дисциплини, в това число и на история на медицината; трето – да се представят съвременните тенденции в развитието на музеите по история на медицината, които ги правят подходящи участници в процеса на професионалното възпитание на студентите.

Музеите по история на медицината – развитие и нови тенденции

В обсъждането на тази тема стъпваме основно на анализ на един от най-утвърдените специалисти от областта на медицинските музеи – Кен Арнолд, ръководител „Обществени програми“ на Wellcome Collection в Лондон и от 2016 г. творчески директор на Medical Museion (Копенхаген), водещ музей в световен мащаб с една от най-богатите медицински сбирки в Европа. Силна страна на този анализ е, че включва 14 разработки (от общо 42 позовавания), посветени на въпросите на музейното дело в медицинските музеи, докладвани на конгресите на Европейската асоциация на музеите по история на медицинските науки [2].

Първите медицински музеи в Европа са устроени във времето на Ренесанса от medici, аптекари и други нововъзникващи здравни практики, както и от аристократи. Разполагани в кабинетите и жилищата на своите основатели, първите музейни сбирки представлявали сбор от редки предмети, често донесени от далечни непознати страни. Впечатляваща особеност на първите медицински музеи е, че те на само съхранявали и излагали експонати, а давали възможност за проучване и дори експериментиране с тях. Изследователските цели на първите медицински музеи в областите на анатомията, естествената история и фармацията стояли в центъра на тяхната дейност. През XVI и XVII век изследователските цели отстъпили водещата си роля на нов фокус в медицинските музеи – образователния. Едни от най-известните са Лайденската анатомична сбирка от анатомични восъчни модели на Pieter Raaw (1564 -1617), сбирката „История на билките“, по-късно в състава на Хайделбергския фармацевтичен музей. През XVIII век в много медицински училища музейните сбирки били смятани за основен елемент на образователната програма и не малко известни медицински музеи дължат основаването си на тази педагогическа цел. До края на XIX

век почти всяко медицинско дружество организира някакъв вид образователна сбирка.

В края на XIX и началото на XX век започва нов етап в развитието на медицинските музеи. Прави се опит образователната им дейност да се насочи към полето на общественото здраве и да е адресирана към широката аудитория.

През 30-те години на XX век се появява друга важна тенденция, довела до умножаване на броя и вида на медицинските музеи. Тя се захранва от осъзнат интерес към историята на медицината и се развива едновременно, но най-често отделно от възникващия академичен интерес към областта.

В 70-те години на XX век експозициите, посветени на историята на медицината, подобно на много музеи от други области, участват в концептуална промяна – замяна на традиционния подход с тематичен. Интелектуалните основи на промяната се коренят в по-активни и интердисциплинарни области на академични изследвания. Традиционният подход се базира на позицията, че медицината е монолитно интелектуално дирене с вътрешна еволюция, която може да бъде описана чрез съчетание от предмети, илюстрации, легенди и текстови панели. Той се реализира чрез постоянни изложби с продължителност около 20 години, които са с голям исторически обхват – от древността до наши дни. В тях всички исторически периоди са последователно илюстрирани със съответни артефакти.

При новия подход се прилага различна методология, чрез която изложбите на медицински теми се тълкуват много по-широко в контекста на други области и дисциплини като културна и социална история, антропология, археология. За разлика от традиционния подход, тематичният подход се реализира чрез временни изложби с продължителност не повече от една година. Артефактите, които попадат в тях са привлечени избирателно от различни сбирки и дори музеи, съобразно темата на изложбата. Основна отправна точка е артефактите да представят историческото съдържание, което носят, а не просто да отразяват и подкрепят вече написани истории. Идеята, че предметите представляват сами по себе си исторически и културни свидетелства се реализира най-добре чрез алтернативни подходи в представянето и тематични изложби, тъй като при тях има свободата да се включва материал, който обичайно е разделен от академични и институционални граници. В първите години на XXI век много и различни медицински музеи прилагат тематичния интердисциплинарен подход. Най-значимото сътрудничество в тези тематични изложби е с изкуството – историческо и съвременно. Плод на друго много ползотворно сътрудничество са тематичните изложби, които разглеждат медицината като културна дейност и я изследват в контекста на нейната социална адекватност по отношение на различни общности. В полето на това сътрудничество автор на най-иновативната и провокативна работа е Музеят по хигиена в Дрезден. Големият брой временни изложби и тяхното тематично разнообразие са обединени в едно цяло чрез богатата и увличаща постоянна изложба на музея. Успехите на тези тематични изложби са допринесли много за промяна на облика на историята на медицината в музеите. Те разкриват, че историята на медицината е много по-широка и свързана област, отколкото се е предполагало, достъпна чрез други науки, изкуството, политиката, културата и др. Ето някои заглавия на тематични изложби от водещи медицински музеи, които по-

казват как интердисциплинарният тематичен подход дава възможност на историята на медицината да откликва на актуални здравно-обществени въпроси: „Затлъстяването – какъв е проблемът?“, „Геномно проследяване“, „Баланс и метаболизъм“ (Medical Museion, Копенхаген), история на рекламата на лекарства, „Хапчето“, история на хомеопатията, обяснение на болестта през погледа на различни култури и периоди (Музей по хигиена, Дрезден).

В идеята за основаването на единствения у нас Музей по история на медицината във Варна, възникнала през 1969 г., при честване на 100-годишния юбилей на първата дари-телска болница в България, се вижда движещата сила, довела до създаване на много медицински музеи по света през XX век – осъзнатия интерес към историята на медицината. При разработване на сбирките в периода 1969-1985 г. се включват изяви на представители на различни области и дисциплини – антропология, палеоантропология, археология, етнография, история, фармация, обществено здраве. За оформяне на об-лика на сбирките и музея са привлечени художници и ар-хитекти. В този подход се вижда готовност на музея за от-варяне към новата концептуална промяна – тематичен и ин-тердисциплинарен подход в представяне на историята на медицината.

Пълноценното включване на музея в промяната е много важно по две причини. Първо, включването ще пре-върне музея в активна фигура на научния и обществен диалог, която откликва на актуалните обществени и изследователски потребности в медицината както чрез задаването на подхо-дящите въпроси, така и чрез опит да им даде отговор. Успехът в това отношение, както показва опитът на Музея по хигиена в Дрезден, се запазва от по-малко видимите дейности в музея: съхраняване на съществуващите сбирки и тяхното обогатяване, насърчаване на научни изследвания, които често пряко допринасят за концептуалната работа върху изложбите, предоставяне на форум за обсъждане на здравни въпроси от страна на членове на съюзи на педагозите и изследова-телите¹, на организации за самопомощ и на представители на местната власт.

Второ, включването на музея по история на медици-ната в новата концептуална промяна ще му даде възможност да възвърне позицията си на партньор на висшето медицинско образование. В случая с Музея по история на медицината във Варна това е улеснено от неотдавнашното му присъ-единяване към Медицинския университет – Варна. Музей, който активно работи на територията, където медицината се среща със социалните и хуманитарни науки има потенциал за съществен принос в професионалното възпитание на здравните специалисти. Аргументите зад тази позиция про-изтичат от стремежа на висшите медицински училища в раз-витите страни в последните петнадесет години да постигнат ново равновесие на „образователните“ и „образователните“ елементи в програмите си, което да постави на по-високо ниво професионализма на техните възпитаници.

Обучение, образование, професионализъм

В този контекст е важно да се направи разграничение между *обучение* и *образование*. Обучението има по-тесен фокус, както и конкретна цел – да обучи някого в правенето на нещо. Образованието е процес, който не преследва една конкретна цел, а е ценен сам по себе си. Образованието дос-тига до по-дълбоко личностно ниво на учащия и се интересува не само от това какви умения той придобива да прави нещо, а се занимава и с това в какъв човек се превръща в процеса на образование [8, стр. 3-4]. А личностният облик на лекаря

е тясно свързан с начина, по който той практикува медицина [7, стр. 619].

Преди близо 25 години бе подчертано значението единствено на етиката като необходимо допълващо меди-цинското обучение средство. В последните години се на-блюдава важно развитие в тази насока – съществено значение за достигане на професионализъм в полето на медицината бе отдадено и на преподаването на хуманитарни и социални науки [5, стр. 338]. Много от аргументите за значението на преподаването по история на медицината като хуманитарна и социална дисциплина за образованието на лекарите са съ-щите, както и за другите здравни професионалисти в областта на сестринството и общественото здраве [6, стр. 4]. В този смисъл анализът, който следва в доклада, се отнася до об-разованието на лекарите с идеята, че той е адекватен и за образованието в другите здравни специалности.

Нов баланс на обучителните и образователните еле-менти в учебните програми на лекарите висшите медицински училища постигат чрез включване на изучаването на хума-нитарни и социални дисциплини. В Канада през 2011 г. учеб-ните програми се отварят за теми от областта на антропо-логията, на социологията и комуникациите [6, стр. 2]. От 2015 г. в САЩ организацията за акредитация са в процес на отваряне на програмите за изучаване на ориентирани към медицината хуманитарни и социални науки [6, стр. 3]. В Германия от 2002 г. дисциплините „Медицинска етика“ и „История на медицината“ като част от по-общото поле *Ис-тория, теория и етика на медицината*, стават задължителни елементи на учебните програми [9, стр. 11]. През 2000 г. във Великобритания към University of Durham е основан Център за изкуство и хуманитарни науки в полето на здравето и ме-дицината (Centre for the Arts and Humanities in Health and Medicine). Центърът се занимава с всички аспекти на из-куството в полето на здравето с главен акцент върху меди-цинското образование [8, стр. 1].

Най-често включваните в учебните програми образо-вателни дисциплини са свързани с етика, история на меди-цината, философия, изкуство, литература, социология, ан-тропология.

Изучаването на етика, социални и хуманитарни науки е от съществено значение за постигането на професионализъм в медицината, тъй като идеята за професионализма има както научни и клинични аспекти, така и етични и социални [5, стр. 334]. Ако научните и клинични аспекти на професио-нализма са атрибути на лекаря въобще, то етичните и соци-алните аспекти са атрибути на понятието „добър лекар“ [8, стр. 1]. Главната цел на изучаването на етика, социални и хуманитарни науки е развитието на образовани, добри ле-кари.

Медицинската практика изисква от добрия лекар чо-веколюбив и съпричастен подход към човека [8]. Задача на изучаването на социални и хуманитарни науки е утвържда-ването на този подход чрез възпитаване на определен начин на мислене – стремеж към вникване и разбиране, умения за наблюдение, интроспекция, размисъл, анализ, интерпрети-ране. Приложен в отношенията с пациентите, човеколюбивият подход означава разбирането, подпомогнато от способност за вникване, тълкуване и обяснение заедно с етична чувст-вителност да съпровожда прилагането на научните клинични доказателства и умения при отделния пациент [8, стр. 1].

На ниво лекар/пациент, този подход се подкрепя от различни хуманитарни и социални дисциплини по следния начин. Изучаването на визуални изкуства чрез история на изкуството и изработване на предмети на изкуството кул-тивират „бавно гледане“ – дисциплинирано наблюдение,

¹ Тук става дума за професионално обединение в Германия – Съюз на работещите в областта на образованието и науката, чийто членове са учители, възпитатели, социални работници, изследователи, университетски преподаватели.

размисъл върху детайлите и цялостната картина, интерпретиране. Изучаването на художествена литература възпитава умения за извличане и тълкуване на историите на пациентите, приемане на съществуването на повече от една гледна точка. Изучаването на етика култивира умения за различаване, разсъждаване и морална преценка [5, стр. 336-337]. Историята на медицината показва, че медицината е среща на две човешки същества, потопени в различен социален, икономически и политически контекст [6, стр. 11].

На ниво лекар/общество, човеколюбивият подход изисква от лекаря да бъде движеща сила на социалната промяна. В това отношение медикът е подпомаган от медицинската етика, здравното законодателство и историята на медицината. Последната го поставя встрани от настоящето и му помага да види и осъзнае приеманото за даденост и поради това невидимо. Когато е видимо, то става достъпно за критична оценка и за промяна. Историята учи, че медицината е дълбоко социално занятие и подкрепя разпознаването на нейните социални измерения и критичната им оценка [5, стр. 337].

На ниво лекар/медицинска професия, човеколюбивият подход изисква лекаря да подлага на критична оценка целите на професията, отношенията лекар/пациент, начина, по който професията направлява връзките си с обществото чрез здравната политика и самоуправлението. Тук подкрепящо участие имат социалните и хуманитарни науки като цяло [5, стр. 336]. В частност историята на медицината дава по-широка представа за мястото на медицината в обществото и за съществуващите алтернативи, показва, че медицинското знание и практика са продукт на различни социални контексти, допринася за изграждането на професионална идентичност, социализира младите лекари в професията като същевременно им помага да са съзнателни за формата на този процес, която им се налага [6, стр. 11].

На ниво лекар/собствен Аз, човеколюбивият подход изисква лекаря да не допуска спиране на моралния си растеж в резултат на морален дистрес, а също и да бъде подпомогнат в това от социалните и хуманитарни дисциплини. Поради това, че моралният дистрес при студентите-медици е с характеристиките на тиха епидемия, която обезсилва усилията за постигане на висок професионализъм и емпатия [3, стр. 397], този проблем заслужава допълнително внимание.

Скритата програма, морален дистрес, морален растеж

Практикуването на лекарската професия в съвременния свят се среща с редица проблеми от морален характер, които имат въздействие върху формиране или преформулиране на професионални морално-етични ценности. Между тях заслужава отбелязване моралният дистрес. Той е когнитивно-емоционален дисонанс, който възниква, когато някой се чувства притиснат да действа против собствените си морални преценки. Студентите по медицина и младите лекари са особено изложени на ситуации, предизвикващи морален дистрес. Все още това явление не се разпознава широко от преподавателите и поради това подкопава усилията за постигане на високо ниво на професионализъм и емпатия [3, стр. 395]. Отрицателни последствия на моралния дистрес са цинизъм, спиране на моралното развитие, намаляване на етичната чувствителност [9, стр. 11]. За преодоляване на моралния дистрес е необходимо по-добро фокусиране на целите на обучението по етика и хуманитарни науки и то да бъде насочено както към студентите и младите лекари, така и към техните преподаватели, за да се превърнат в положителни примери [3, стр. 397]. Други изследователи [12, стр. 150-151] посочват, че е необходимо също да се предостави време и място за разсъждаване, тъй като то е предшественик на дискурсивното мислене и позволява цялостно виждане

на проблемите. Разсъждаването се състои във вглеждане в себе си, отдаване на внимание на съмненията, намиране на думи за убежденията и чувствата, и поради това изисква време и тишина. Възможностите за разсъждаване над смисъла на работата и нейния контекст са важни, тъй като ученето чрез практика, без елемента на разсъждаване е доказано, че не води до психологически растеж [4, стр. 505]. В това отношение от полза могат да бъдат етиката и хуманитарните дисциплини, но настроени по-целенасочено, например под формата на малки групи за дискусия, за да подкрепят спокойното споделяне, обсъждане, разсъждаване и утвърждаване на положителните примери. [4, стр. 506; 3].

Музеят по история на медицината в подкрепа на професионализма в медицинското образование

Музеят по история на медицината може да подкрепи професионалното възпитание на здравните професионалисти като откликне на тяхната потребност за ефективно обучение в социалните и хуманитарни науки. Ефективността в обучението изисква гъвкавост и по-точно – сътрудничество, интердисциплинарни методи, разнообразни стилове и ресурси [5, стр. 337]. А това са част и от особеностите на новия тематичен интердисциплинарен подход в музейната работа. Тук следват няколко предложения за това как пълноценното прилагане на този подход може да подсили приноса на социалните и хуманитарни науки за професионалното израстване на студентите и вече практикуващите професионалисти. От съществена полза в тази насока би било музеят по история на медицината:

- ▶ да се занимава с изследователска дейност в сътрудничество на историята на медицината с другите социални и хуманитарни науки;
- ▶ да организира дискусии на интердисциплинарни теми с актуално значение за медицината;
- ▶ да създава интердисциплинарни тематични изложби, които провокират размисъл върху актуални въпроси на медицината;
- ▶ да организира дискусии върху свързани с медицината съвременни произведения на изкуството и литературата, както и на дискусии на художествени изображения с историко-медицинско значение като стенописи, картини, статуетки, икони, фризове;
- ▶ да въвлече практикуващи професионалисти и студенти в създаването на тематичните изложби и дискусиите;
- ▶ да организира дискусии в малки групи за обсъждане на професионалната практика „отвътре“ чрез спокойно споделяне, разсъждаване и осмисляне на случващото се във вътрешния свят на лекуващия;
- ▶ да бъде идейно пространство и физическо място за разсъждаване на тишина и далеч от медицинската практика.

Заключение

Музеите по история на медицината допринасят за разбиране на миналото на медицината като значима част от социалната и културна история на обществото, като част от човешките стремежи. Протичащата в съвременните музеи концептуална промяна от традиционен към тематичен и заедно с това интердисциплинарен подход, съдържа голям потенциал за утвърждаване на етичните и социални аспекти на професионалното възпитание на студентите-медици, младите лекари и други медицински специалисти. Ползността на срещата между музеите и университетските структури ще зависи не само от разнообразяване на дейността на музеите, но и от дълбокото осмисляне на възможностите на хуманитарните

дисциплини да влияят за създаване на съвременни добри лекари. Това е поле на размисъл и действия на образователните институции, екипите и преподавателите.

Библиография

1. Andre, Judith. Learning to see: moral growth during medical training. *Journal of medical ethics*, 1992, 18, 148-152.
2. Arnold, Ken. Museums and the making of medical history. In: *Manifesting Medicine*. Ed. Robert Bud. 2004, Sci Museum, Cromwell Press. 145-175.
3. Berger, Jeffrey T. Moral Distress in Medical Education and Training. 2013, *J Gen Intern Med* 29(2):395-8. DOI: 10.1007/s11606-013-2665-0
4. Branch W., Jr. Supporting the Moral Development of Medical Students. *J Gen Intern Med*. 2000 Jul; 15(7): 503-508. doi: 10.1046/j.1525-1497.2000.06298.x

5. Doukas D., L. McCullough, S. Wear, Medical education in medical ethics and humanities as the Foundation for developing medical professionalism. *Acad Med*. 2012; 87:334-341, 2012, doi: 10.1097/ACM.0b013e318244728c
6. Jones D., J. Greene, J. Duffin, J. Warner. Making the case for history in medical education, *J of the History of Med and Allied Sci*, 2014, Oxford Univ Press. doi: 10.1093 /jhmas/jru 026.
7. Leget, Carlo, Gert Olthuis. Compassion as a basis for ethics in medical education. *J Med Ethics* 2007;33:617-620. doi: 10.1136/jme.2006.017772
8. Macnaughton, Jane. The humanities in medical education: context, outcomes and structures. *J Med Ethics: Medical Humanities* 2000; 26:23-30.
9. Schulz S, Woestmann B, Huenges B, Schweikardt C, Schäfer T., How Important is medical ethics and history of medicine teaching in the medical curriculum? An Empirical Approach towards Students' Views. *GMS Z Med Ausbild*. 2012; 29(1): Doc08, p. 10-18. doi: 10.3205/zma000778, URN: urn:nbn:de:0183-zma0007782.

Автор

С. Беярова, e-mail: stefaniya.b@gmail.bg, Н. Фесчиева, e-mail: nevy_fes2@yahoo.com

25 ГОДИНИ КАТЕДРА „ОБЩЕСТВЕНО ДЕНТАЛНО ЗДРАВЕ“ – ПОСТИЖЕНИЯ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, ПЕРСПЕКТИВИ“ – 19.11.2016 г.

Л. Катрова

На 19 ноември 2016 година в I-ва аудитория на Факултета по дентална медицина (ФДМ) – София се проведе тържествена научна сесия за отбелязване на 25-тата годишнина от основаването на катедра „Обществено дентално здраве“ (КОДЗ) на Факултет по дентална медицина – София. На откритването присъстваха деканът на ФДМ, ръководители на катедри по ортодонтия, детска дентална медицина, пародонтология, както и представители на катедрите по хирургична дентална медицина, консервативно зъболечение, орална медицина и рентгенология, представители на факултетите по обществено здраве на МУ София и Пловдив и представител на ФДМ на МУ Варна, колеги и приятели на членовете на катедрата. По стечение на обстоятелствата, на конференцията присъства доц. Юлияна Николовска от ФДМ – Скопие, Македония.

Официалната част беше посветена на поздравления и отчет на постигнатото от катедрата. Поздравителни адреси бяха прочетени от БЗС, декана на ФДМ София, ръководителите на катедри, първия ръководител на катедрата от основаването ѝ – доц. Кр. Царибашев, ръководството на МУ София. Много топли думи бяха казани от колегите, участници в научната сесия, с които потвърдиха израстването на катедрата през годините. Изключително ни зарадва посланието на студентите, с което ни поздравиха за усилията и приноса в тяхното израстване като професионалисти и свободни хора. Присъстващите бяха запознати с постиженията на КОДЗ, в частност за последните 5 години между двете чествания, от ръководителя на катедрата.

В научната сесия участваха 36 души, които представиха 5 постера и 17 доклада с разнообразна тематика – 5 доклада с тематика на катедрата, с водещ доклад „Развитие на преподаването по дисциплините „Социална медицина“, „Медицинска етика“, „Обществено дентално здраве“ в обучението на студентите по дентална медицина“ (от който представяме основни моменти), 3 доклада от областта на медицинската психология, 5 доклада от областта на ортодонтията и протетиката, няколко доклада по проблеми на социалната медицина. Дискусиите преминаха в академичен дух.

Процесът на разработване на програмите по дисциплините „Социална медицина“, „Медицинска етика и обществено дентално здраве“ беше представен в контекста на здравните реформи в България, концепцията за професионално

образование на студентите по дентална медицина и хармонизиране на денталното образование в Европа. Анализът на процеса на развитие на програмите отразява промените в съдържанието на преподаваните дисциплини, респективно включените теми, в съответствие с развитието на мисията и целите на образователната програма за подготовка на дентални лекари.

Програмата на катедрата по обществено дентално здраве на ФДМ София, основана преди 25 години, е в известна степен пионер, тъй като още преди да бъдат формулирани ясно горните препоръки, без никакъв социален опит на професията за работа в пазарна среда, успява да заеме адекватно място в реформиращите се професия и образование по дентална медицина.

Първата програма от 7 лекции и 7 упражнения започна да функционира в учебната 1991-92 г. в 5 курс с продължителност 1 семестър. В периода на прехода и радикални здравни реформи 1991-2000 г. програмата се разви с увеличаване на броя на часовете и внасяне на нови теми – международно сътрудничество, законодателство, социологически изследвания, профилактика. Преподаването премина в 3 курс. Публикуван беше първият учебник по СМОСЗ. Между 2000-2007 – периодът на въвеждане на здравноосигурителната система, подготовка за приемане в ЕС, беше въведена програмата и по социална медицина и медицинска етика. Освен увеличаване на общия брой на часовете и преформулиране на някои от темите на лекциите и упражненията, програмите добиха „модулен вид“. Материалът беше разпределен в два курса – „Социална медицина и медицинска етика“ – във втори курс и „Обществено дентално здраве“ – в трети курс, с обща продължителност 105+45 часа за 3 семестъра. През последните 10 години програмите се усъвършенстват основно чрез балансиране на темите и стремеж за покриване на целия диапазон свързващи знания за по-добра и успешна професионална реализация. Написани са нови учебници, които отговарят концептуално на тези изисквания. Слага се и акцент върху научно-методичните подходи.

При разработването на програмата по предмета „Социална медицина и медицинска етика“ се придържахме към възприетите в катедрата по ОДЗ образователни цели, като се стремим да организираме интердисциплинарната материя по начин, който дава стабилна основа за следващия курс